

Denna vägledning är fastställd av universitetskanslern den 25 september 2012 och ersätter den tidigare vägledningen (daterad 2010-02-09)

Luntmakargatan 13, Box 7851,
SE-103 99 Stockholm, Sweden
Tfn/Phone: +46 8 563 085 00
Fax: +46 8 563 085 50
hsv@hsv.se, www.hsv.se

Leif Strandberg
08-563 087 79
Leif.Strandberg@hsv.se
BESLUT

2012-09-25
Reg.nr 83-4708-07

Vägledning för ansökan om tillstånd att använda andra behörighetsvillkor

Bakgrund

Regeringen bemyndigar i 7 kap 11 § högskoleförordningen (1993:100) Högskoleverket att, om det finns särskilda skäl, medge att ett lärosäte för en utbildning får använda behörighetskrav utöver vad som anges i den för utbildningen aktuella områdesbehörigheten.

Av högskoleförordningen framgår att kraven på särskild behörighet ska vara helt nödvändiga för att studenten ska kunna tillgodogöra sig utbildningen.

Denna vägledning syftar till att ge lärosätena stöd när de ska ansöka om tillstånd hos Högskoleverket.

Hur man ansöker om tillstånd

Högskoleverket har infört ett elektroniskt ärendehanteringssystem för ansökningar om andra krav. Lärosätena bör använda det webbformulär som är kopplat till ärendehanteringssystemet och bifoga ansökan och övriga dokument som bilagor.

Information om tillståndsgivningen och webbformuläret finns på Högskoleverkets webbplats www.hsv.se.

Tidpunkt för ansökan

Det är Högskoleverkets strävan att de krav som lärosätena ställer ska vara väl kända för de sökande i god tid före sista ansökningsdag till universitet och högskolor. Lärosätet behöver i planeringen av arbetet med en ansökan till Högskoleverket om andra krav, ta hänsyn till verkets handläggningstid. Normal handläggningstid är

6-8 veckor, men tiden till beslut kan vara längre eller kortare beroende på ansökans kvalitet. I tidsutrymmet ingår tid för Högskoleverket att handlägga och fatta beslut om ansökan. Om en ansökan som inkommer till Högskoleverket inte kompletteras på ett tillfredsställande sätt för att ett beslut om tillstånd ska kunna fattas vid en rimlig tidpunkt i förhållande till sista ansökningsdag till högskolan, kan Högskoleverket fatta beslut om avslag.

Innehållet i en ansökan

Nedan listas vad som bör finnas med i en ansökan om att få använda behörighetskrav utöver områdesbehörighet. Om en ansökan inte är fullständig får lärosätet möjligheter att komplettera. Om Högskoleverket därefter anser att det inte finns tillräcklig grund för att fatta ett beslut om tillstånd avslås ansökan.

Syftet med en ansökan är att lärosätet ska få tillstånd att avvika från den nationella standarden som formulerats i form av områdesbehörigheter. I ansökan bör lärosätet visa varför inte någon av områdesbehörigheterna är lämplig att använda och varför de krav som lärosätet ansöker om är mera lämpliga. Ansökan bör utgå från att förkunskapskraven ska vara "helt nödvändiga" i enlighet med 7 kap. 8 § högskoleförordningen.

En ansökan behöver innehålla följande delar för att Högskoleverket ska kunna ta ställning till den:

Basuppgifter

- *Rektors underskrift*. Om uppgiften har delegerats till någon annan bör detta framgå.
- *Kontaktuppgifter* till kontaktpersonen för ansökan.
- En *kortfattad beskrivning* av utbildningen samt utbildningsplan och relevanta kursplaner.
- Vilka *ytterligare behörighetskrav* som önskas.

Lärosätets beskrivning och motivering

- En utförlig motivering till varför lärosätet vill använda det eller de ytterligare behörighetsvillkor som anges. Motiveringen bör ta upp varför någon av områdesbehörigheterna inte kan tillämpas, vad det är i utbildningen som kräver att just de angivna kraven används samt varför dessa kunskaper eller färdigheter inte kan förvärfvas under utbildningen.
- Om behörighetsvillkoren innefattar arbetslivserfarenhet eller yrkeserfarenhet bör längden på denna erfarenhet framgå och motiveras. Dokumentation om

utbildningen, t.ex. kursplaner som visar att arbetslivs- eller yrkeserfarenhet är helt nödvändiga krav bör bifogas ansökan.

- Om lärosätet ansöker om att få använda antagningsprov bör följande ingå:
- En utförlig beskrivning av egenskaper/särskilda kompetenser, bedömningskriterier och urvalsinstrument, där följande bör framgå:
  - de egenskaper/särskilda kompetenser som avses att mätas,
  - varför lärosätet vill mäta dessa egenskaper/kompetenser,
  - de instrument som används för att mäta respektive egenskap/särskilda kompetens,
  - de bedömningskriterier som används för att bedöma resultaten av mätningarna.
- En beskrivning av den kompetens som finns hos de personer som deltar i arbetet med provet.
- Den information som ges till de sökande.

Utgångspunkter för Högskoleverkets bedömningar

Vid Högskoleverkets bedömning av ansökan läggs stor vikt vid de sökandes rättssäkerhet. Högskoleverket ställer därför höga krav på lärosätets beskrivning av och motivering till att behörighetskrav, utöver vad områdesbehörighetssystemet tillåter, bör användas. Verket lägger också stor vikt vid att informationen till sökande är tydlig och fullständig. Studentrepresentanter bör ingå i den grupp som hanterar bedömningarna. Deras uppgift bör vara att bevaka processen och rättssäkerheten för de sökande. De bör dock inte delta i själva bedömningarna.

Bestämmelser om behörighet

Bestämmelserna om behörighet finns i 7 kap. högskoleförordningen och i Högskoleverkets föreskrifter. Högskoleverket är endast bemyndigat att fatta beslut om behörighet när det gäller utbildning på grundnivå som vänder sig till nybörjare inom högskolan. Behörighet till utbildningar på grundnivå som inte vänder sig till nybörjare, behörighet till avancerad nivå och till forskarutbildning beslutar lärosätena själva om. Grundläggande behörighet för utbildning på grundnivå som vänder sig till nybörjare finns reglerad i 7 kap. 5 §.

Av 7 kap. 8 § framgår att de krav på särskild behörighet som ställs ska vara *helt nödvändiga* för att studenten ska kunna tillgodogöra sig utbildningen. Kraven får avse kunskaper från en eller flera kurser från gymnasieskolans nationella program eller motsvarande kunskaper. Kraven kan även avse andra villkor som betingas av utbildningen eller är av betydelse för det yrkesområde som utbildningen förbereder för.

De krav på särskild behörighet som finns ska anges i områdesbehörigheter (se nedan) enligt 7 kap. 9 § högskoleförordningen. Enligt 7 kap. 9 a § samma förordning får Högskoleverket meddela föreskrifter om vilka områdesbehörigheter som ska finnas och i 10 a § anges att verket får meddela föreskrifter om vilken områdesbehörighet som ska gälla för ett utbildningsprogram som leder till en yrkesexamen. För utbildningar som leder till civilingenjörsexamen har Högskoleverket fastställt två områdesbehörigheter. Lärosätena får välja vilken de vill använda. För utbildningar som leder till en generell examen och kurser ska lärosätena välja en av de befintliga områdesbehörigheterna eller kräva endast grundläggande behörighet.

Högskoleverket får enligt 7 kap. 11 § högskoleförordningen medge tillstånd att ett lärosäte använder andra krav än de som följer av de fastställda områdesbehörigheterna om det finns särskilda skäl. Ett särskilt skäl kan vara en omständighet som har att göra med utbildningens karaktär eller uppläggning och som innebär att det finns ett behov av behörighetskrav utöver den aktuella områdesbehörigheten.

Områdesbehörigheterna

Högskoleverket fastställde den 11 december 2007 områdesbehörigheterna (HSVFS 2007:8). Områdesbehörigheterna är framtagna enligt de resonemang och förslag som finns i utredningen *Tre vägar till den öppna högskolan* (SOU 2004:29) och ska tillämpas på både kurser och program. En av utgångspunkterna för utredningen var att områdesbehörigheterna ska vara få för att behörighetskraven ska vara så överblickbara som möjligt för potentiella sökande. Det innebär att många utbildningar måste tillämpa samma områdesbehörighet. Erfarenheterna visar att lärosätena ofta utnyttjar möjligheten att sänka eller ta bort behörighetskrav för att anpassa behörighetskraven till en viss utbildning.

I december 2011 beslutade Högskoleverket om förändringar i föreskrifterna om områdesbehörigheter med anledning av att Gymnasieskola 2011 införts.

För en utbildning som leder till yrkesexamen kan ett lärosäte sänka till grundläggande behörighet men lärosätet måste ändå ange vilken områdesbehörighet som används för att meritkurserna (områdeskurserna) ska framgå.

Lärosätena har genom beslut på tillämpningsnivå dock själva beslutat att om endast grundläggande behörighet krävs för behörighet ska ämnena matematik, moderna språk och engelska ändå ge meritpoäng. I praktiken kommer alltså grundläggande behörighet att fungera som en områdesbehörighet men utan områdeskurser.

Lärosäten med utbildningar som leder till en konstnärlig examen måste ha tillstånd om de vill tillämpa andra krav än vad som ryms i kraven för grundläggande behörighet och områdesbehörigheterna.

Inom ramen för områdesbehörigheterna finns det inte möjlighet att kräva antagningsprov eller arbetslivserfarenhet för behörighet. Detta har inneburit att verket fått många ansökningar som gäller prov för behörighet. Intresset för att få använda arbetslivserfarenhet som behörighetskrav har varit begränsat.

Undantag från behörighetskrav

Ett lärosäte kan besluta om undantag från ett eller flera behörighetskrav enligt 7 kap. 3 § om det finns särskilda skäl. Detta innebär att ett lärosäte kan besluta om en sänkning av kraven. Ett lärosäte ska enligt samma paragraf göra undantag från ett eller flera behörighetsvillkor om den sökande ändå har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Konstnärlig utbildning

När det gäller utbildningar som leder till en konstnärlig examen kan lärosätena, enligt högskoleförordningen 7 kap. 14 §, själva besluta om hur urvalet ska gå till. Om de däremot vill använda inträdesprov för behörighet krävs tillstånd. Observera att för utbildningar som har en konstnärlig inriktning, men som inte leder till en konstnärlig examen krävs tillstånd att använda ett alternativt urval till mer än en tredjedel av platserna. Det finns mer information om antagningsprov under avsnittet ”Antagningsprov som behörighetskrav”. Det är vanligt att konstnärliga utbildningar använder antagningsprov både för behörighet och för urval.

Sveriges lantbruksuniversitet

Från och med höstterminen 2010 ska Sveriges lantbruksuniversitet tillämpa områdesbehörigheterna för utbildningar som leder till en yrkesexamen enligt 5 kap. 2 c § förordningen för Sveriges lantbruksuniversitet (1993:221).

Försvarshögskolan

När det gäller särskild behörighet framgår av 5 kap. 4 § förordning för Försvarshögskolan (2007:1164) att högskolan själv får meddela föreskrifter om den

särskilda behörighet som krävs för antagning till utbildning som leder till officersexamen. I förordningen för Försvarshögskolan anges i 5 kap. 5 § att Försvarshögskolan ska tillämpa 7 kap. högskoleförordningen endast med avseende på paragraferna 1-8 samt 12, 13, 17, 18 samt 19-23 §§.

Arbetslivs- och yrkeserfarenhet

Regeringen skriver i *Vägar till högskolan för kunskap och kvalitet* (prop. 2006/07:107) att kunskaper och erfarenheter som har förvärvats via t.ex. arbetslivet kan ge en god grund för att tillgodogöra sig högre utbildning. När det gäller vilka typer av kunskaper och erfarenheter från arbetslivet som kan komma ifråga som behörighetskrav, framför regeringen följande:

Regeringen anser dock inte att arbetslivserfarenhet per automatik ska ge behörighet till högre utbildning. Arbetslivserfarenheten skall vara relevant för utbildningen. Detta avgörs genom individuell prövning av kompetensen från högskolans sida. (s. 16)

Exempel på bedömningar från Högskoleverket

Umeå universitet

Högskoleverket har prövat frågan om arbetslivserfarenhet i två beslut utifrån förarbetet ovan. Personalvetarprogrammet vid Umeå universitet ansökte om att få använda generell arbetslivserfarenhet som behörighetskrav (reg.nr. 83-1050-09 och beslut den 14 maj 2009). Verkets bedömning var att personalvetarprogrammets karaktär och upplägg kunde motivera att all arbetslivserfarenhet anses vara relevant. De studenter som examineras från personalvetarprogrammet ska kunna arbeta med ledarskaps-, personal- och organisationsfrågor inom olika sektorer och olika slags organisationer. Diskussionerna i utbildningen innehöll perspektiv och aspekter på arbetslivet som, enligt verkets mening, förutsatte att studenterna hade arbetslivserfarenhet. Umeå universitet har motiverat ansökan genom att visa att utbildningen i stor utsträckning baseras på seminarier och andra diskussionsformer som bygger på tidigare erfarenheter till vilka de teoretiska resonemangen knyts. Studenternas blandade erfarenheter från arbetslivet gör att teori kan knytas till praktik redan från början i programmet. Detta framgick även av dokumentation från utbildningen.

Göteborgs universitet

Göteborgs universitet fick avslag på en ansökan om ett års arbetslivserfarenhet som behörighetskrav till psykologprogrammet (reg.nr. 83-1991-08, beslut fattat den 1 oktober 2008). Högskoleverket motiverade beslutet med att verket ”anser inte

heller att Göteborgs universitet på ett tillfredsställande sätt har motiverat varför generell arbetslivserfarenhet är ett helt nödvändigt krav för att kunna tillgodogöra sig utbildningen. Exempelvis anges att den generella arbetslivserfarenheten är nödvändig för moment som innehåller inslag av utredning och behandling. Högskoleverkets bedömning är att dessa kurser är mycket specifika för den utbildning som leder till psykologexamen och rimligtvis borde det vara innehållet i tidigare kurser och moment i utbildningen som gör att studenterna kan tillgodogöra sig den undervisningen.”

Antagningsprov som behörighetskrav

En del utbildningar vill av olika skäl tillämpa ett antagningsprov för bedömning av den särskilda behörigheten (behörighetskravet blir godkänt resultat på arbetsprov) och Högskoleverket har beviljat ett antal sådana tillstånd. Det är viktigt i dessa fall att skilja på behörighet och urval. Godkänt arbetsprov som krav för behörighet innebär att ett godkänt provresultat ska definiera den gräns som innebär att en sökande har tillräckliga kunskaper för att kunna tillgodogöra sig den aktuella utbildningen. Det är en viktig rättssäkerhetsfråga för de sökande att denna gräns formulerats innan antagningen startar så att bedömningen blir tydlig. När provresultat används för urval rangordnas de sökande utifrån resultatet på provet och de högst rankade antas.

Det är också viktigt att lärosätena har definierat denna gräns eftersom beslut om behörighet är överklagbara till Överklagandenämnden för högskolan (ÖNH) enligt 12 kap. 2 § 5 högskoleförordningen. Lärosätet måste i samband med överklagandet kunna visa den bedömning som lärosätet gjorde och som låg till grund för beslutet att förklara en sökande icke-behörig. Lärosätet är även skyldigt att lämna överklagandehänvisning.

När det gäller antagningsprov för en utbildning som leder till konstnärlig examen fattar Högskoleverket beslut om behörighet medan lärosätet själv fattar beslut om urvalet. Detta gäller trots att samma prov ibland används för både behörighetsbedömning och urval.

Enligt 5 kap. 2 e § förordningen för Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, fattar universitetet själv beslut om användningen av andra särskilda prov än högskoleprovet för urval. Om prov däremot ska användas för behörighet krävs tillstånd från Högskoleverket.

Uppföljning av tillstånd

Högskoleverket kan i besluten ställa krav på att lärosätet efter en viss tid ska rapportera om hur tillståndet fungerar. Högskoleverket kan också kontakta lärosätet för att följa upp tillståndet.